

HAVI AKTUÁLIS

drogkutató
intézet

SZIGOR ÉS KÖVETKEZETESSÉG:

EREDMÉNYES DROGPOLITIKA

IZLANDON

DR. MOLNÁR ISTVÁN JENŐ

A prevenciós politikák és stratégiák – beszéljünk éppen a bűn-, a baleset- vagy éppen a drogmegelőzésről – nagy kérdése, hogy milyen eszközökkel érjük el a kívánt hatást. Abban szinte valamennyi szakértő véleménye megegyezik, hogy az elrettentésen alapuló felvilágosító-tájékoztató előadások korszaka lejárt. De mit eredményeznek a végiggondolt, észszerű tiltó rendelkezések? A fiatalokat előtérbe helyező programok? Úgy tűnik Izlandon tudják! De vajon mi áll az izlandi csoda háttérében? Cikkünkben bemutatjuk a [Planet Youth](#) elnevezésű kezdeményezést, s annak egyedülálló eredményeit.

Izland, a biztonság szigete

Az Atlanti-óceán északi részén fekvő, alig több, mint 370.000 lakossal rendelkező sziget a [Global Organized Crime Index](#) 193 országot

magába foglaló 2021-es listáján a 166. helyet foglalja el. A 10-es skálát alkalmazó indexen elért 3.39-es pontszám (criminal score) azt jelenti, hogy **165 másik országnál is biztonságosabb a vizsgált szempontok alapján.** (Megjegyzés: hazánk ezen a listán a 122. helyen végzett, megelőzve többek között Svédországot /116. hely/, Hollandiát /107. hely/, Németországot /95. hely/, vagy éppen Franciaországot /59. hely/, összesen 24 országot maga mögé utasítva a 44 európai országból.)

Az index külön foglalkozik néhány kábítószer jelenlétével, így vizsgálták a heroin, a kokain, a kannabisz, valamint a szintetikus drogok piacának jelentőségét a szervezett bűnözés szemszögéből. A heroin vonatkozásában a 169., a kokain kapcsán a 80., a kannabisz terén a 133., míg a szintetikus kábítószereket illetően a 94. helyen szerepelnek. Ezen helyezések szinte mindegyike a legbiztonságosabbak közé sorolja a szigetországot.

Természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni a lakosságszámot, értelemszerűen, ahol többen laknak, több bűncselekményt követnek el. A nagyobb lélekszám ezzel párhuzamosan kevésbé integratív társadalmat is feltételeztet, másképpen: 370.000 fő között kisebb kihívásnak tűnik „rendet tartani”, egymásra figyelni képes közösséget kialakítani. Megvizsgáltuk ugyanakkor azt is, hogy milyen helyezést értek el az 1.000.000 fő alatti lakosságszámmal rendelkező országok. Ebből kitűnik, hogy 36 ilyen ország közül 22 is Izland mögött végzett, illetve van olyan is, amelyik 622.000 lakosa ellenére is benne van az „első 100-ban”, azaz korántsem biztonságos hely (Montenegró – 77. hely).

Ugyanakkor egy másik mutató szerint Izland ténylegesen is a legbiztonságosabb ország. A [Global Peace Index](#) 2022-es adatai szerint **a szigetország e lista 163 országa közül az 1. helyen végzett, 1,11**

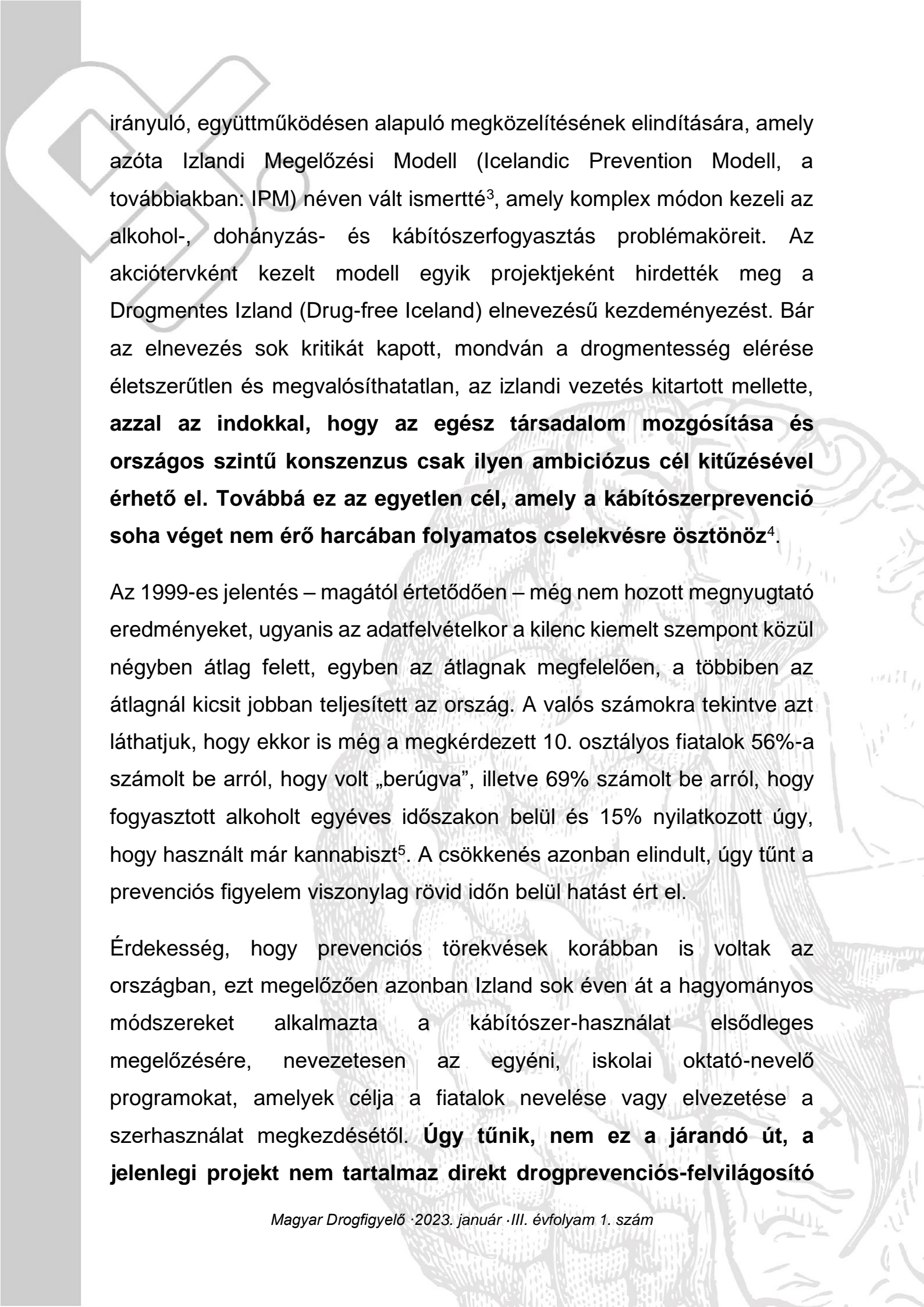
pontot elérve az 5-ös skálán, ahol minél kevesebb pontot ér el egy nemzet, annál „békésebbnek” ítéltetik meg.

A lakosságszám tehát egyértelműen javítja a listán történő minél jobb helyezés elérésének lehetőségét, de mégsem törvényszerű a bűnözéscsökkenés akkor sem, ha valahol kevesen élnek. Izlandon valamit ténylegesen másképp, jobban csinálnak.

A biztonságért tenni kell

Izland nem magától lett biztonságos ország, a '90-es években komoly kihívásokkal küzdöttek. A problémák középpontjában a fiatalok kábítószer- és alkoholfogyasztása állt. A **European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD)** 1995-ben készült jelentése szerint a megkérdezett fiatalok 72%-a fogyasztott alkoholt, 60%-a volt részeg az elmúlt egy évben, 61%-a próbálta már a dohányzást, 10%-a pedig használt már marihuánát¹. Egy amerikai pszichológus, Harvey B. Milkman egy tanulmányában ekképp fogalmaz: „a '90-es évek végén péntek és szombat estéenként mindennapos volt, hogy részeg tinédzserek hordáit figyelték meg, akik Reykjavik utcáit csőcselékszerű mulatozással szennyezték be”².

Ezek az eredmények és tapasztalások az Izlandi társadalmat és az izlandi parlament, az Alpingi képviselőit is sokkolták, így cselekvésre szánták el magukat. Az 1995-ös ESPAD jelentést követően a serdülőkori szerhasználat riasztó arányaira reagálva, valamint az izlandi kormány és a reykjavíki városi tanács által szponzorált finanszírozás segítségével politikai döntéshozók és közigazgatási vezetők, választott tisztségviselők és társadalomtudósok egy csoportja 1997-ben összeült, hogy új ötleteket vizsgáljon a szerhasználat megelőzésének egy másfajta, alulról felfelé

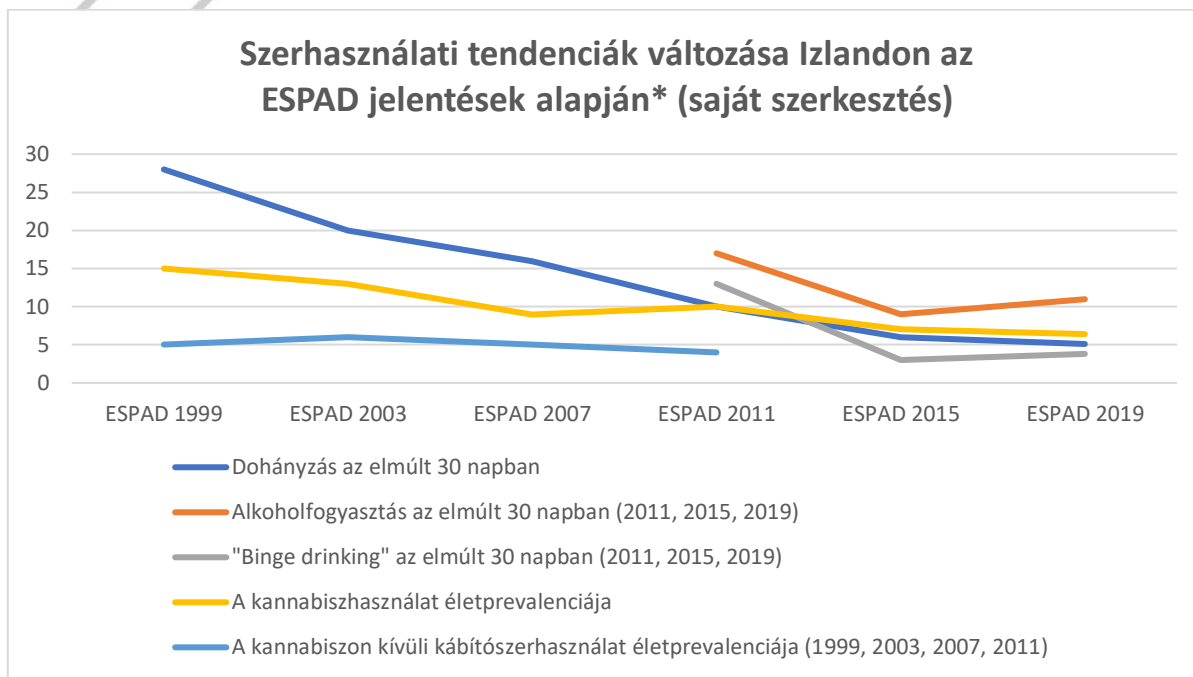

irányuló, együttműködésen alapuló megközelítésének elindítására, amely azóta Izlandi Megelőzési Modell (Icelandic Prevention Modell, a továbbiakban: IPM) néven vált ismertté³, amely komplex módon kezeli az alkohol-, dohányzás- és kábítószerfogyasztás problémaköreit. Az akciótervként kezelt modell egyik projektjeként hirdették meg a Drogmentes Izland (Drug-free Iceland) elnevezésű kezdeményezést. Bár az elnevezés sok kritikát kapott, mondván a drogmentesség elérése életszerűtlen és megvalósíthatatlan, az izlandi vezetés kitartott mellette, **azzal az indokkal, hogy az egész társadalom mozgósítása és országos szintű konszenzus csak ilyen ambiciózus cél kitűzésével érhető el. Továbbá ez az egyetlen cél, amely a kábítószerprevenció soha véget nem érő harcában folyamatos cselekvésre ösztönöz**⁴.

Az 1999-es jelentés – magától értetődően – még nem hozott megnyugtató eredményeket, ugyanis az adatfelvételkor a kilenc kiemelt szempont közül négyben átlag felett, egyben az átlagnak megfelelően, a többiben az átlagnál kicsit jobban teljesített az ország. A valós számokra tekintve azt láthatjuk, hogy ekkor is még a megkérdezett 10. osztályos fiatalok 56%-a számolt be arról, hogy volt „berúgva”, illetve 69% számolt be arról, hogy fogyasztott alkoholt egyéves időszakon belül és 15% nyilatkozott úgy, hogy használt már kannabiszt⁵. A csökkenés azonban elindult, úgy tűnt a prevenciók figyelem viszonylag rövid időn belül hatást ért el.

Érdekesség, hogy prevenciók törekvések korábban is voltak az országban, ezt megelőzően azonban Izland sok éven át a hagyományos módszereket alkalmazta a kábítószer-használat elsődleges megelőzésére, nevezetesen az egyéni, iskolai oktató-nevelő programokat, amelyek célja a fiatalok nevelése vagy elvezetése a szerhasználat megkezdésétől. **Úgy tűnik, nem ez a járandó út, a jelenlegi projekt nem tartalmaz direkt drogprevenciók-felvilágosító**

előadásokat. Ezzel kapcsolatosan Jón Sigfússon, a Planet Youth kezdeményezés igazgatótanácsának elnöke egyszer úgy fogalmazott: **„Nem szabad a gyerekeket felelőssé tenni a saját egészségükért, ez a mi felelősségünk”^A.**

* Sajnos az ESPAD jelentések készítésének kezdetén az alkohollal kapcsolatos kérdéseket az elmúlt 12 hónapra vonatkozóan vizsgálták, míg 2015-től nem jelölték meg külön a kannabiszon kívüli kábítószerhasználat életprevalenciáját.

Az Izlandi Prevenációs Modell, avagy a Planet Youth kezdeményezés

Az izlandi prevenációs sikerekről számtalan tudományos publikációban és még több cikkben számoltak be az elmúlt, most már több, mint 20 évben. Mindenki csodáról beszél, ugyanakkor meglepő vagy novumként értékelhető célkitűzéssel és utóbbiból eredeztethető intézkedéssel szinte nem is találkozik az IPM tanulmányozója. Az IPM és annak nemzetközivé váló Planet Youth változata Kristjansson és szerzőtársai által írt publikáció alapján **öt vezérelv köré szerveződik:**

- a prevenciók kezdeményezések tervezésének elméleti kiinduló pontja, hogy elsősorban a szociális környezet javítására kell törekedni;
- az állami iskolák szerepének növelése, akik vonzáskörzetükben a közösségi élet motorjai lehetnek, mindamellett, hogy a fiatalok egészségének, tanulásának és életsikereinek alapkövei is egyben;
- a helyi közösségek tagjainak bevonása, a döntések delegálása (szubszidiaritás) részükre, biztosítva a döntésekhez szükséges adatok hozzáférhetőségét;
- a kutatók, politikai döntéshozók, gyakorlati szakemberek és a közösségek szereplőinek integrálása egy olyan egységes csapatba, amely a komplex, valós problémák megoldására törekszik;
- hosszútávú megoldások hatékonyságának elismerése, ezekhez szükséges erőforrások biztosítása³.

Az öt vezérelv további **tíz fő lépésre** bontható⁷:

I. szakasz: Közösségi kapacitások építése					
1. lépés		2. lépés		3. lépés	
Helyi együttműködések azonosítása, fejlesztése és kapacitásépítés		Helyi együttműködések hosszútávú működtetése		Adatgyűjtést megelőző tervezés és közösségi tájékoztatás, felkészítés	
II. szakasz: Az alapfolyamatok végrehajtása					
4. lépés	5. lépés	6. lépés	7. lépés	8. lépés	9. lépés
Adatgyűjtés és feldolgozás	A közösségi részvétel és elköteleződés fokozása	Az eredmények közérthető közzététele	Közösségi célmeghatározás és egyéb szervezett válaszok a megállapításokra	Szakpolitikák és a gyakorlat összehangolása	Fiatalok bevonása és elkötelezetté tétele a prevenciók célokban, üzenetekben
III. szakasz: Ismétlés					
10. lépés: Értékelés, továbbfejlesztés, illetve az 1-9. lépés évenkénti ismétlése					

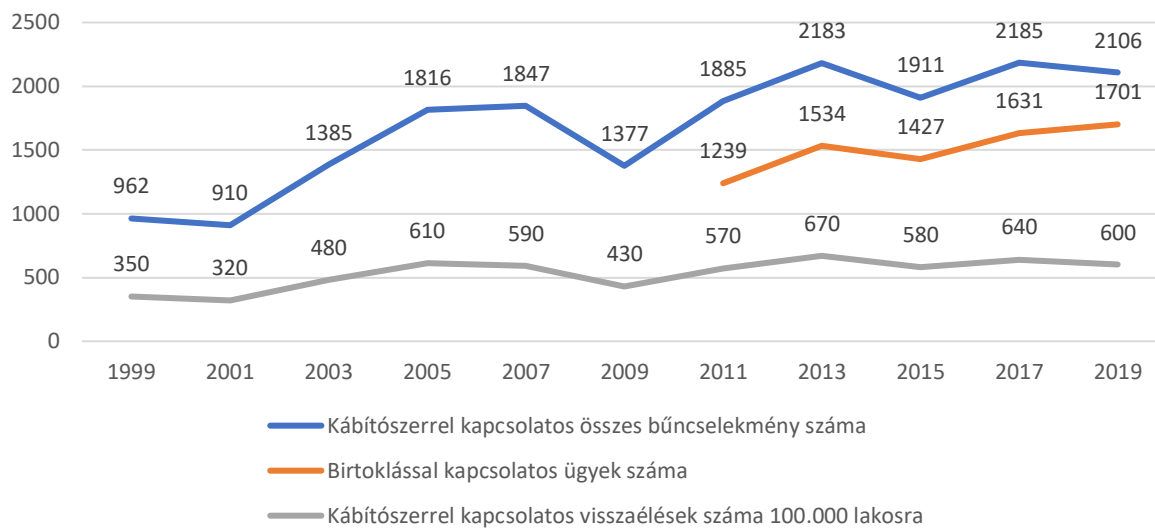
Milyen valós intézkedéseket foglal magába a modell és a folyamat?

Bár a fenti lépések rendkívül modern projektmenedzsmentről és a társadalom széleskörű bevonásáról árulkodnak, többször is hangsúlyozva a társadalmi és az egyéni felelősségvállalás fontosságát, ez mégsem jelenti azt, hogy az izlandi állam ne gyakorolna kontrollt a droghasználat vonatkozásában az állampolgárok cselekedetei felett.

Szigor és tiltás

A tiltásnak Izlandon és úgy általában a skandináv országokban komoly múltja és hagyománya van⁸. Izland szigorú szabályokkal tiltotta az alkohol fogyasztását már a XX. század elejétől. Az 1915-ben elfogadott törvény tulajdonképpen 1989. március 1-jéig hatályban volt (Beer Day), azáltal, hogy a sör fogyasztását egészen eddig a napig nem engedélyezte állampolgárai számára. A tilalom eredetileg minden alkoholra vonatkozott, de 1922-től legalizálták a bort, 1935-ben pedig valamennyi alkoholtartalmú italt elérhetővé tettek, kivéve a 2,25%-nál magasabb alkoholtartalmú sört⁹. **Ez a restriktív szemlélet a mai napig érvényesül a kábítószerekkel kapcsolatos jogsértések területén is**, így a kábítószerekkel kapcsolatos valamennyi tevékenység, legyen az fogyasztás, birtoklás, tartás vagy kereskedelem büntetőjogi szankciókat von maga után. A kiszabható szabadságvesztés maximumát még 2021-ben is felfelé módosították⁸.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények alakulása 1999-2019 között (saját szerkesztés, forrás^{8, B})

2016-ig a kábítószerrel kapcsolatos visszaéléseket a többi rendőri egységtől különálló rendőri szervezet vizsgálta, amelynek létszáma a 2000-es évek elejéig folyamatosan nőtt. 2016 után létrehoztak egy központosított rendőri egységet, amelynek továbbra is kiemelt feladata a kábítószerrel kapcsolatos deliktumok megakadályozása, leginkább az országba történő behozatalok felszámolása.

A kábítószerrel érintő eljárások száma, vélelmezhetően részben a még nagyobb rendőri figyelemnek, részben az új szerek megjelenésének köszönhetően a 2000-es évek elején megugrott, majd 2015 óta az összlétszám minden évben stabilabbá vált, és évente körülbelül 2000 bűncselekményt regisztrálnak az izlandi rendőrség nyilvántartásában, beleértve a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények gyanúja miatt folytatott rendőrségi nyomozás alatt álló eseteket is⁸.

A kábítószer birtoklásáért kiszabott minimális bírság összege kannabisz esetében 2021-es adatok alapján körülbelül 350 euró, ecstasy és kokain

esetében pedig ennél magasabb. Ha a lefoglalt kannabisz mennyisége 10 gramm, a bírság körülbelül 650 euró körüli összeg.

Szigorúan jártak el ugyanakkor hétköznapiabb esetek vonatkozásában is. **Az IPM egyik meglepő és egyben radikális eleme volt a fiatalokat érintő kijárási tilalom. Ma is hatályban lévő törvényben tiltották meg a 13 és 16 év közötti fiatalok számára, hogy a téli időszakban 22.00, a nyári időszakban éjfél után kint tartózkodjanak^C.** Ezzel párhuzamosan megtiltották a 18 év alattiak számára a dohánytermékek, a 20 év alattiak számára az alkohol vásárlását. Tilos lett a drognak minősülő termékek bármilyen reklámozása.

Fókuszban a család

A tiltó rendelkezések széles palettája mellett a fókusz az első számú vezérelv (lásd: [ITT](#)) alapján a családra helyeződött. A korábban már idézett Sigfússon így vélekedik: „A szülők jelentik a legnagyobb preventív faktort a gyermekek életében”^A. Ismét törvényi rendelkezés alapján az iskoláknak kötelezettségként jelent meg a családokkal történő szorosabb kapcsolattartás, a szülői közösségek építése. **A szülőket arra biztatták, hogy vegyenek részt olyan beszélgetéseken, amelyek arról szólnak, hogy az alkalmankénti minőségi idő helyett fontosabb, hogy sok időt töltsenek gyermekeikkel.** Beszéljenek gyermekeikkel az életükről, tudják meg, kikkel barátkoznak és gondoskodjanak arról, hogy otthon tartsák gyermekeiket esténként a kijárási tilalomnak megfelelően^C.

Emellett Izlandon a szülők aláírják egy **"szülői szerződést"**, amely a szülők és a gyermekek számára egyaránt meghatározza az együtt töltött időre vonatkozó szabályokat, a gyermekek alkohol- és drogfogyasztására

irányuló kikötéseket, valamint azt, hogy a gyermekeknek mikor kell otthon lenniük^A.

Ennek eredményeképp már a 2007-ben végzett felmérések azt mutatták, hogy jelentősen megnőtt azoknak a serdülőknek az aránya, akik arról számoltak be, hogy szüleikkel töltik az időt, és hogy szüleik tudták, hogy ők kivel barátkoznak és vannak szabadidejükben¹².

A fentiekén túl számtalan konferenciát, rendezvényt szerveztek a szülők részére, továbbá különféle kampányokkal is igyekeztek megszólítani őket. Az egyik ilyen kampánysorozat az alkoholt árusító drogériákba szervezték, a következő felhívásokkal:

NE CSINÁLJ ROSSZ ÜZLETET!

Alkohol vásárlása tinédzserek számára illegális és büntetendő!

NE CSINÁLJ ROSSZ ÜZLETET!

A tinédzserek világos üzeneteket akarnak – ne vegyünk nekik alkoholt!

NE CSINÁLJ ROSSZ ÜZLETET!

Az ittas tinédzserek veszélyben vannak!¹³

Kulcs: a szabadidő hasznos eltöltése

„Voltak korábban is a szerhasználat megelőzését célzó erőfeszítéseink és programjaink. Ezek többsége az edukáción alapult. A gyerekeket figyelmeztettük az alkohol- és droghasználat veszélyeiről, de ahogy Milkman Professzor Úr kimutatta az USA-ban, ezek a programok nem működnek.” – nyilatkozott Inga Dóra Sigfúsdóttir még 2017-ben, a Reykjavik Egyetem professzora, a 2016-os esztendő 'Woman of the Year' nyertese, aki a kezdetektől fogva aktív szereplője volt az IPM-nek^C.

Új megközelítésre volt szükség, amelyet az IPM kidolgozói **a szabadidő hasznos eltöltésének sokkal szervezettebb és szerteágazóbb lehetőségeket biztosító formájában láttak megvalósíthatónak.**

E kezdeményezés igényelte talán a legtöbb forrást. Nem véletlen, hogy Reykjavík városában a tanács költségvetésének 7%-át fordítják ifjúsági tevékenységekre. A város úgy tekint erre a pénzre, mint a fiatalokba való befektetésre, és hosszú távon pénzt takarít meg. Ahhoz, hogy a tevékenységek preventív jellegűek legyenek, szervezettnek és magas színvonalúnak kell lenniük^A. A forrásokat mindenféle sportpályák, szabadidős központok kialakítására fordították, abból a megfontolásból, hogy a sokszínű foglalkozások képesek biztosítani a gyermekek megfelelő agyi fejlődését.

Az ötlet az volt, hogy ezek a különböző órák sokféle változtatást idézhetnek elő és biztosíthatnak a gyerekek agyban lejátszódó kémiai folyamataiban, és megadhatják nekik azt, amire szükségük van ahhoz, hogy jobban megbirkózzanak az élettel: egyesek olyan élményre vágyhatnak, amely segíthet csökkenteni a szorongást, mások pedig „pörgésre” vágnak^C.

Fentiekre tekintettel növelték a sport-, a zenei-, a művészeti-, a táncos- és egyéb egyesületek számára nyújtandó állami támogatások mértékét, hogy a gyerekek minél több alternatív közösség tagjai lehessenek és minél több helyen érezzék jól magukat. Mindezt úgy, hogy nem alkoholt és kábítószer fogyasztanak. Annak érdekében, hogy minden gyerek részt vehessen ezeken a foglalkozásokon, az alacsony jövedelmű családok gyermekei támogatásban részesülnek. Reykjavíkban például, ahol az ország lakosságának több mint egyharmada él, bevezették az ún. 'Leisure

Card' lehetőségét, ami gyermekenként évi 35.000 koronát (~90.000 Ft) ad a családoknak a szabadidős tevékenységek kifizetésére^C.

Összegzés

Az izlandi modell egyértelműen bizonyítja, hogy a **felvilágosító-tájékoztató jellegű előadások nem szükségszerű és nélkülözhetetlen elemei a hatékony prevenciónak**. Úgy tűnik, hogy a **kissé pragmatikus, olykor konzervatív értékeken nyugvó, punitív büntetőpolitika sem gátja az eredmények elérésének**, a kínálatcsökkentés oldalán arra amúgy is szükség van. Kérdés persze, hogy a fogyasztót kell-e, s ha igen, milyen mértékben kell büntetni.

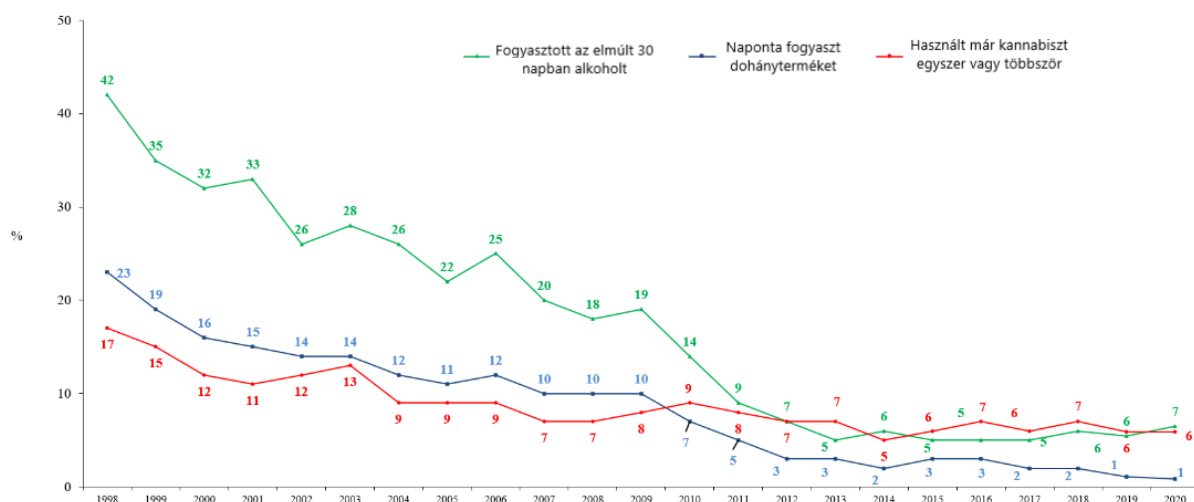
Ne feledjük ugyanakkor, hogy az Izlandi modell **bizonyíték-alapú (evidence-based) kutatások eredményeire támaszkodik**. A vizsgálatok egyértelműen kimutatták, hogy a szigetország fogyasztóinak túlnyomó többsége „hétköznapi” ember, aki semmilyen szempontból nem „hátrányos helyzetű”, s akinek nincsenek a szerhasználatot, mint “traumagyógyító” megoldást kikényszerítő bio-pszicho-szocio-spirituális problémái. Az izlandi fogyasztók zöme valódi alkalmi-élvezeti fogyasztó. E fogyasztók azzal a cselekedetükkel, hogy tudatosan és szándékosan tiltott szert használnak a hétfégi szórakozáshoz, rekreációjukhoz⁸, **veszélyeztetik a teljes közösség értékrendjét átható célkitűzések elérését, keresletet generálnak, mellyel életben tartják a szervezett bűnözéshez megannyi szálon kapcsolódó terjesztést, így igenis vállalniuk kell a felelősséget**.

Ennek ellenére még a hírhedten szigorú izlandi hozzáállás is lazult, 2018 óta már nem kerülnek bűnügyi nyilvántartásba azok, akik 100.000 korona alatti bírságot kapnak⁸. Egyre több olyan módszerrel is bővítik a

prevenációs eszköztárt, melyek jelzik, hogy a kábítószerproblémára büntetőpolitikai és közegészségügyi szemüvegen keresztül együttesen tekintenek (pl. egészségügyi állomások).

Az izlandi modell eredményei

A legmagasabb és a legalacsonyabb kábítószerhasználati arány a 15-16 éves tanulók körében

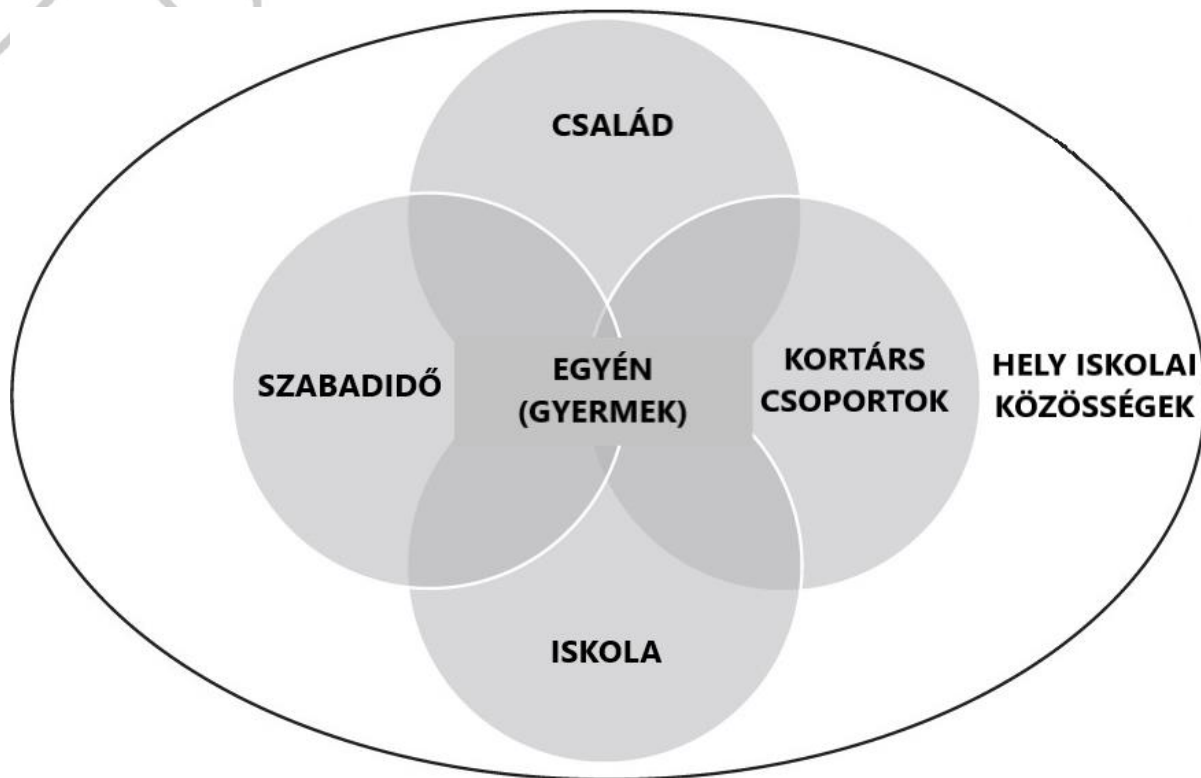

(Forrás: <https://planetyouth.org/the-method/qa/>, letöltés ideje: 2022. december 15.)

A fenti eredmények ellenére az izlandi társadalmi és szakmai vitákban is megjelentek **dekriminalizációs és legalizációs gondolatok, születtek enyhítéssel kapcsolatos törvényjavaslatok, de azokat egyelőre az Alpingi tagjai elutasították, tekintettel az ország múltjára, hagyományaira, illetve arra is, hogy a közvéleménykutatások határozottan arról árulkodnak, hogy az izlandi társadalomban széleskörű ellenállás tapasztalható a fogyasztással szemben⁸.**

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a sikeres drogpolitika minden esetben a legveszélyeztetettebb társadalmi csoportra, azaz a gyerekekre irányítja a figyelmet. Ebben a figyelemben helyet kell kapjon a család, az iskola és a kortársak, valamint a fiatalokhoz csatornát biztosító tevékenységek összessége. Legyen az sport, művészet, zene, bármi,

amelynek révén gyermekeink személyes kompetenciái, reziliencia- és megküzdési képességei fejlődhetnek.

A Planet Youth program prioritásai (saját szerkesztés)

Természetesen Izlandon sem dőlhetnek hátra, egyes statisztikák a vényköteles gyógyszerek használatával kapcsolatosan mutattak ki „kóros” elváltozásokat, néhány adat pedig a felnőttek droghasználati szokásaira vonatkozóan volt kedvezőtlen, ugyanakkor az IPM-ből kinövő Planet Youth programjuk eredményessége igazolja, hogy jó úton járnak: **az elmúlt 15 évben 16 országban többszáz települési önkormányzat adaptálta programjukat, melyet szerte a világban folyamatosan népszerűsítene.**

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Björn Hibell, Barbro Andersson, Thoroddur Bjarnason, Anna Kokkevi, Mark Morgan, Anu Narusk, The 1995 ESPAD Report - Alcohol and Other Drug Use Among Students in 26 European Countries, The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), The Pompidou Group at the Council of Europe and the authors, 1997, ISBN 91-7278-065-7, (http://www.espad.org/sites/espad.org/files/The_1995_ESPAD_report.pdf)
2. Jonsson, Gudberg, Milkman, Harvey, Perspective: Iceland Succeeds at Preventing Teenage Substance Use, Future Governments Vol: 7 (Chapter 17), Publisher: Emerald Publishing Limited, 2019, DOI: [10.1108/S2048-757620190000007017](https://www.researchgate.net/publication/330347576_Perspective_Iceland_Succeeds_at_Preventing_Teenage_Substance_Use) (https://www.researchgate.net/publication/330347576_Perspective_Iceland_Succeeds_at_Preventing_Teenage_Substance_Use)
3. Alfgeir L. Kristjansson, Michael J. Mann, Jon Sigfusson, Ingibjorg E. Thorisdottir, John P. Allegrante, and Inga Dora Sigfusdottir, [Development and Guiding Principles of the Icelandic Model for Preventing Adolescent Substance Use](#), Health Promotion Practice, 2020 21:1, 62-69, DOI: [10.1177/1524839919849032](https://doi.org/10.1177/1524839919849032)
4. Dögg Pálsdóttir, A Drug Free Iceland - a Five-Year Project Aims, Means and Achievements, Conference of the European Cities Against Drugs, 2002, Reykjavik (http://www.ecad.net/conf/conf2_5.html)

-
5. Björn Hibell, Barbro Andersson, Salme Ahlström, Olga Balakireva, Thoroddur Bjarnason, Anna Kokkevi, Mark Morgan, The 1999 ESPAD Report - Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries, The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), The Pompidou Group at the Council of Europe and the authors, 2000, ISBN: 91-7278-080-0 (http://www.espad.org/sites/espad.org/files/The_1999_ESPAD_report.pdf)
 6. Alfgeir L. Kristjánsson, Michael J. Mann, Jon Sigfusson, Ingibjorg E. Thorisdottir, John P. Allegrante, and Inga Dóra Sigfusdóttir, Implementing the Icelandic Model for Preventing Adolescent Substance Use, Health Promotion Practice, 2020 21:1 70-79, DOI:[10.1177/1524839919849033](https://doi.org/10.1177/1524839919849033)
 7. Helgi Gunnlaugsson, Drug Controls in Iceland: Any Retreat in Sight? In: Retreat or Entrenchment? - Drug policies in the Nordic countries at a crossroads, Ed. by: Henrik Tham, Stockhol University Press, 2021, ISBN: 978-91-7635-160-4, DOI: <https://doi.org/10.16993/bbo>
 8. Helgi Gunnlaugsson, An extreme case of lifestyle regulation: The prohibition of beer in Iceland In: A welfare policy patchwork – Negotiating the Public Good in Times of Transition, Ed. by: Matilda Hellman, Gun Roos, Julius von Wright, Nordic Centre for Welfare and Social Issues, 2012
 9. Inga Dóra Sigfúsdóttir, Thorolfur Thorlindsson, Álfgeir Logi Kristjánsson, Kathleen M. Roe, John P. Allegrante, Substance use prevention for adolescents: the Icelandic Model, Health Promotion

International, 2009, Volume 24, Issue 1, Pages 16–25, DOI:
<https://doi.org/10.1093/heapro/dan038>

10. Final Report: The programme Drug-free Iceland (2003):
https://www.landlaeknir.is/servlet/file/store93/item10661/IAE_final2003.pdf (letöltés ideje: 2023. január 20.)

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

- A. Drugs and Alcoholni: The Icelandic modell -
<https://drugsandalcoholni.info/iceland/> (letöltés ideje: 2023. január 23.)
- B. Statistics Iceland: Number of offenses registered by the police 1999-2015 https://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag_domsmal_afbrot/DOM0501.px (letöltés ideje: 2023. január 20.)
- C. The Atlantic: How Iceland Got Teens to Say No to Drugs -
<https://www.theatlantic.com/health/archive/2017/01/teens-drugs-iceland/513668/> (letöltés ideje: 2023. január 10.)

EGYÉB INTERNETES HIVATKOZÁSOK

Global Organized Crime Index: <https://ocindex.net/> (letöltés ideje: 2023. január 17.)

Global Peace Index: <https://www.visionofhumanity.org/maps/#/>
(letöltés ideje: 2023. január 22.)

Planet Youth: <https://planetyouth.org/the-icelandic-prevention-model/> (letöltés ideje: 2022. december 17.)